

УДК 336.011-026.16

А. В. Лазня, здобувач Університету банківської справи Національного банку України, м. Київ

ЗВ'ЯЗОК ПОНЯТТЯ “ФІНАНСОВА СТАБІЛЬНІСТЬ” ІЗ КАТЕГОРІЯМИ ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ

У статті проаналізовано зв'язок фінансової стабільності з іншими економічними категоріями, що допоможе більш широко розкрити суть даного поняття із виокремленням і обґрунтуванням специфічних його відмінностей.

Ключові слова: фінансова стабільність, цінова стабільність, фінансова криза, системний ризик, фінансова стійкість, крихкість банківської системи.

Постановка проблеми. Забезпечення стабільного соціального та економічного поступу в післякризовий період вимагає реалізації стратегії соціально-економічних реформ, спрямованих на забезпечення базових конкурентних переваг вітчизняної економіки (у тому числі ресурсно-сировинних) і оволодіння новими конкурентними перевагами, що виникають у результаті активних структурних зрушень світової економічної системи.

Фінансова стабільність невіддільна від характеристик фінансової системи. Оскільки фінансова система є складним системним утворенням і складається з таких елементів, як фінансові установи та організації, інфраструктури інститути та зв'язки між ними, охоплені поняттям фінансових ринків, то фінансова стабільність передбачає стабільність кожного з цих елементів цієї системи. Забезпечення фінансової стабільності потребує системного підходу до всіх складових фінансової системи у їх взаємодії та під впливом зовнішніх факторів, породжених глобалізаційними процесами.

Аналіз останніх публікацій. Проблеми та перспективи розвитку напрямів забезпечення стабільності банківської системи ґрунтовно розглянуто в працях вітчизняних науковців і практиків, серед яких слід виділити дослідження В. І. Міщенко, С. М. Козьменка, М. І. Савлука, О. І. Петрика. Розвитку процесів глобалізації та їх впливу на вітчизняну економіку присвячено праці В. М. Гейця, А. С. Гальчинського, О. Г. Білоруса, Г. В. Задорожного, Р. С. Лисенка, І. О. Лютого, Т. С. Смовженко. Особливо активно проблеми забезпечення фінансової стабільності досліджують спеціалісти центральних банків Великобританії, Нідерландів, Франції, Чехії, Японії. Незважаючи на значні здобутки вітчизняних науковців у дослідженні проблем забезпечення фінансової стабільності в умовах посилення глобалізаційних процесів, багато питань залишаються поза їхньою увагою.

Тому метою статті є розгляд змісту поняття “фінансова стабільність” через його співвідношення з іншими поняттями економічної науки.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що “фінансова стабільність” – це стійкий стан фінансової системи країни, що дає змогу забезпечити безперебійне здійснення розрахунків в економіці, високий рівень довіри до

фінансово-кредитних установ, відсутність надмірної волатильності фінансових ринків, ефективний розподіл фінансових ресурсів і можливість управління фінансовими ризиками, а також запас міцності у фінансовій системі, що дає змогу протистояти негативним економічним шокам у майбутньому та запобігати їх негативному впливу на економіку. Простежимо, яким чином фінансова стабільність пов'язана із ціновою стабільністю, фінансовими кризами, системними ризиками, фінансовою стійкістю, крихкістю банківської системи, а також такими базовими категоріями, як гроші та фінанси.

1. Цінова стабільність. З точки зору економічної політики держави, фінансова стабільність не є самоціллю. Разом з тим її підтримку, як і підтримку цінової стабільності, розглядають як необхідну умову для забезпечення сталого економічного зростання в країні. Більше того, в економічній теорії визнається і досвід країн, що зіткнулися з фінансовою кризою. Він підтверджує, що порушення фінансової стабільності веде до уповільнення темпів економічного зростання і втрат державного бюджету.

Цінова стабільність і фінансова стабільність є складовими елементами макроекономічної стабільності держави (рис. 2). Однак цінова і фінансова стабільність є пересічними поняттями. З одного боку, стабільність фінансової системи необхідна для ефективного проведення грошово-кредитної політики та підтримки стабільності цін. З іншого боку, цінова стабільність є необхідною передумовою для підтримки стабільності на фінансових ринках і фінансової стабільності в цілому. Разом з тим цінова і фінансова стабільність є необхідними, але недостатніми умовами для підтримки одна одної, тому на практиці кожне з цих понять вимагає проведення комплексу заходів економічної політики з їх забезпечення.

Цінова стабільність зазвичай вимірюється індексом споживчих цін. На відміну від цінової, фінансова стабільність вимірюється іншим чином, причому єдиного загальноприйнятого методичного підходу до її виміру та оцінювання не існує. У кожній країні використовується власний набір показників для кількісного виміру стабільності фінансової системи.

При певних обставинах в короткостроковому періоді монетарна політика може зіткнутися з вибором: забезпечувати цінову чи фінансову стабільність. Однак у довгостроковому періоді можна чекати переваги синергетичного ефекту, що виражається у посилюючій взаємодії цінової і фінансової стабільності [1].

У майбутній перспективі кордони між ціновою і фінансовою стабільністю можуть стиратися, якщо ціни на фінансові активи враховуватимуться при вимірюванні цінової стабільності або якщо процентні ставки будуть розглядатися лише в контексті стабільності фінансового ринку.

2. Фінансова криза. Фінансова криза сама по собі – явище комплексне, яке може бути представлене різними трактуваннями. Наприклад, згідно з визначенням Ф. Мишкіна “фінансова нестабільність виникає, коли шоки, які діють на фінансову систему, перешкоджають інформаційному потоку таким чином, що фінансова система не може більше виконувати свою

роботу щодо спрямування грошових коштів туди, де є можливості для продуктивних інвестицій” [4].

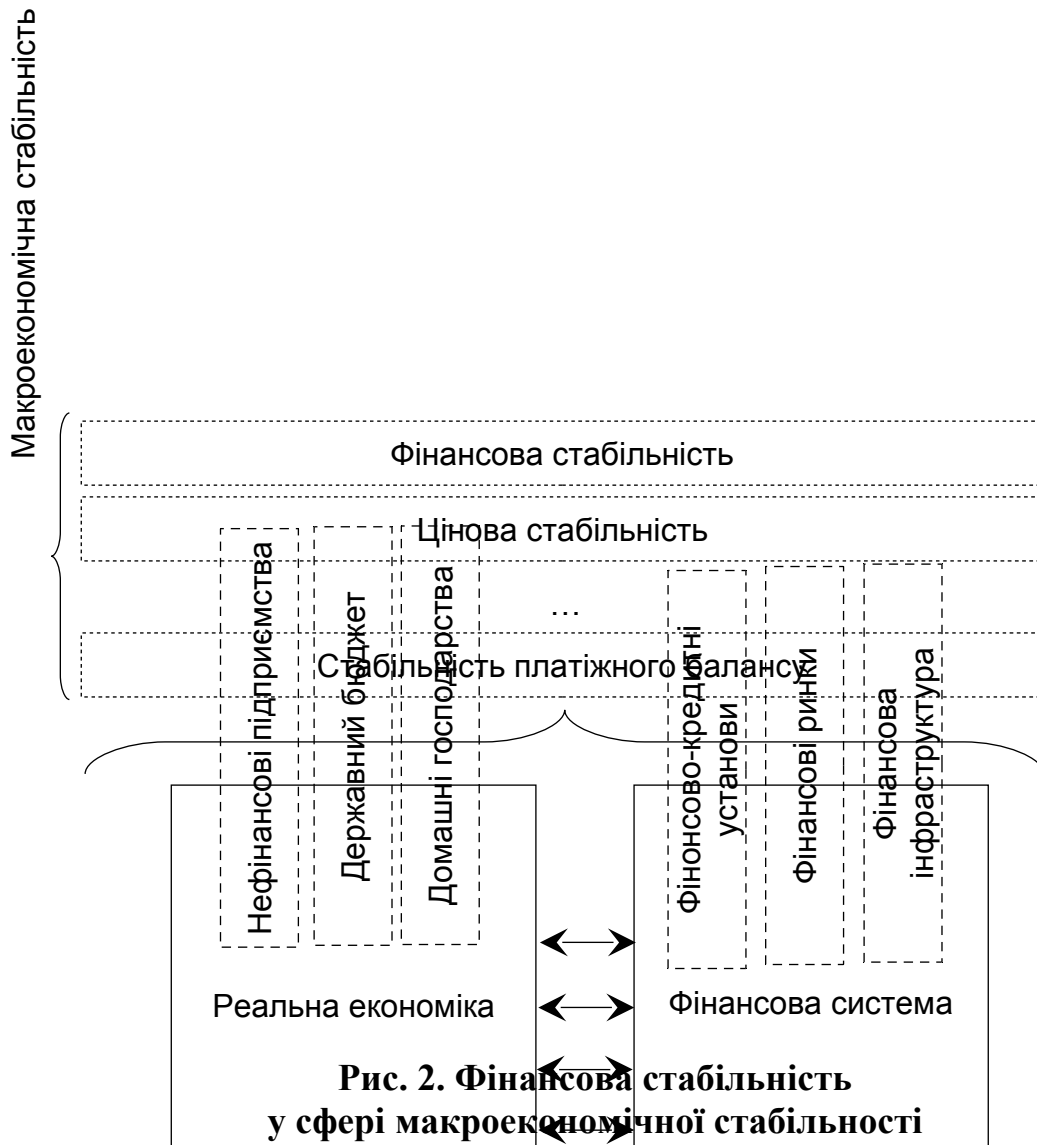

Рис. 2. Фінансова стабільність у сфері макроекономічної стабільності

А. Шварц розглядає фінансову кризу як кризу ліквідності фінансової системи. Згідно з її визначенням, “фінансова криза посилюється побоюваннями, що кошти платежу стануть недоступними за будь-якої ціни, і в банківській системі вона призводить до жорсткої боротьби за гроші. Сутність фінансової кризи ^{Шоки для реальної економіки} полягає в тому, що вона ^{Шоки для фінансової системи} є переважно короткостроковою і її результатом є зниження національного попиту на гроші” [6].

Альтернативного погляду на фінансову кризу дотримувався Х. Мінскі. Його “гіпотеза фінансової нестабільності” передбачає, що фінансова нестабільність є нормальним функціонуванням, внутрішньо породжуваним результатом поведінки капіталістичної економіки [4]. Нестабільність, на думку Х. Мінскі, яка ендогенно присутня в ринковій економіці, пов’язана з циклічністю динаміки ринків і економіки в цілому, може призводити до криз навіть без дії зовнішніх шоків.

Під фінансовою дестабілізацією (нестабільністю) ми розуміємо такий баланс ризиків у фінансовій системі, при якому вона перестає здійснювати свої функції. При цьому ключові фінансові посередники нездатні виконувати свої фінансові зобов'язання, а негативні шоки передаються через фінансову систему реальній економіці. Слід зазначити, що в стані фінансової дестабілізації фінансова система не здатна саморегулюватися. По суті, фінансова дестабілізація – це нерівноважний стан фінансової системи.

Визначення фінансової кризи має точно відображати його суть і встановлювати межі його співвідношення з іншими кризовими проявами – банківською кризою, валютною кризою, борговим кризою. Разом з тим у даний час не існує строгої класифікації різних економічних криз і суворого їх співвідношення. Під фінансовою кризою може розумітися як криза на фінансовому ринку (або його окремих сегментах), так і банківська паніка, банкрутства банків – те, що раніше було прийнято називати банківською кризою.

3. Системний ризик. Поняття “системний ризик” близьке до поняття “фінансова дестабілізація”, оскільки зачіпає всю або значну частину фінансової системи. Системний фінансовий ризик може визначатися як ймовірність настання такої події, яка викличе “втрату економічної вартості або довіри в істотній частині фінансової системи з одночасним збільшенням невизначеності щодо неї, яка є досить суттєвою, щоб спричинити значний негативний ефект на реальну економіку” [5].

Раніше вважалося, що системний ризик проявляється у вигляді “ефекту доміно” або “ефекту зараження” фінансової системи, коли фінансові проблеми одного банку поширюються на інші банки внаслідок розвитку міжбанківського кредитування або виникнення паніки серед вкладників всіх банків. Внаслідок появи більш досконалих механізмів захисту фінансових інтересів вкладників і прискорення економічної глобалізації в даний час на перший план виходять інші джерела системного ризику: схильність фінансового сектору до макроекономічних ризиків, наявність загального кредитора або схожого ризик-профілю у фінансових посередників.

4. Фінансова стійкість. В окремих випадках англійський термін “financial stability” перекладається українською мовою як фінансова стійкість. Проте, на нашу думку, фінансова стабільність і фінансова стійкість є різними поняттями.

Поняття “фінансова стабільність” є більш широким і припускає, що фінансова система функціонує в стані рівноваги, зберігаючи незмінною свою структуру. У той же час під фінансовою стійкістю слід розуміти властивість фінансової системи повертатися до рівноважного стану після припинення негативного впливу, що вивело її з цього стану. Таким чином, фінансова стабільність припускає рівновагу фінансової системи, фінансова стійкість – тільки прагнення до рівноваги, а її досягнення можливе лише за відсутності негативних шоків.

В окремих випадках фінансова стійкість може розглядатися в контексті стійкості фінансового стану або платоспроможності як окремого фінансового інституту (financial sustainability), так і сукупності інститутів (financial soundness).

5. Крихкість фінансової системи і її опірність негативним зовнішнім впливам або шокам. Під крихкістю фінансової системи ми розуміємо такий її стан, в якому вона є негнучкою до негативних впливів і навіть за незначних негативних шоків переходить в стан фінансової дестабілізації. Характерною особливістю даного стану є те, що у фінансової системи відсутній “запас міцності”. Причиною крихкості фінансової системи може стати порушення балансу між стабільністю і вразливістю усередині фінансової системи в результаті накопичення надмірних ризиків і появи інших вразливостей або зниження “запасу міцності” фінансової системи в результаті сильної або тривалої дії зовнішніх факторів.

У протилежному стані, за наявності опірності негативним зовнішнім впливам, фінансова система має здатність без втрат для свого функціонального потенціалу опиратися негативним зовнішнім впливам за рахунок раніше створеного в ній “запасу міцності”. Опірність дозволяє фінансовій системі абсорбувати негативні шоки.

6. Гроші і фінанси. Сучасне розуміння категорії фінансів у деяких зарубіжних економістів відрізняється від того, що сформульовано представниками вітчизняних економічних шкіл. Так, у зарубіжній літературі під грошима часто розглядають резервні гроші центрального банку чи гроші підвищеної купівельної сили. До фінансових інструментів відносяться всі інші засоби, які використовуються як засіб обігу, платежу або заощадження. При цьому фінансовим активам, на відміну від грошових активів, внутрішньо притаманні такі ризики, як, наприклад, ризик невиконання контрагентом своїх зобов'язань.

Виходячи з наведеного визначення фінансів під фінансовою системою в широкому сенсі слід розуміти всю сферу фінансових відносин, що виникають в економіці, в тому числі в реальній економіці (фінансові відносини нефінансових підприємств, населення та органів державного управління).

Необхідно зауважити, що при оцінці фінансової стабільності основна увага зазвичай приділяється фінансовій системі (фінансовим інститутам, ринкам і інфраструктурі). Значна увага приділяється фінансовому сектору тому, що аналіз стану балансів фінансових посередників дозволяє судити не тільки про стійкість фінансових інститутів, а й певною мірою про стійкість фінансового становища їх контрагентів (підприємств, населення, органів державного управління). У той же час повноцінний моніторинг фінансової стабільності неможливий без глибокого аналізу всієї системи фінансових відносин у національній економіці, у тому числі виникають у реальній економіці, а також у пов'язаних із внутрішньою економікою економічних системах інших держав.

При виробленні методології практичного аналізу фінансової стабільності центральні банки виходять як з підходів, вироблених на рівні міжнародних

фінансових організацій, так і з рівня розвитку та інших особливостей конкретної фінансової системи.

Вироблені міжнародним фінансовим співтовариством підходи до визначення та аналізу фінансової стабільності ґрунтуються на використанні таких компонентів:

- системи національних рахунків як основи для секторального представлення економіки;
- методичних підходів до аналізу монетарної політики (моделей трансмісійного механізму грошово-кредитної політики та інших макроекономічних моделей);
- загальних баз статистичної та іншої інформації (Міжнародного валютного фонду, Світового банку, найбільших інформаційних і рейтингових агентств тощо);
- міжнародних принципів пруденційного нагляду за діяльністю фінансових посередників та фінансових ринків, міжнародних стандартів та належної практики діяльності фінансових посередників (Ключові принципи ефективного банківського нагляду, Базель-2 та ін.) [3].

Висновки. Регулятивні влади різних країн творчо підходять до вироблення методології оцінки фінансової стабільності, що помітно в процесі їх комунікацій з громадськістю з питань фінансової стабільності, насамперед в опублікуванні офіційних звітів про фінансову стабільність. Публікація центральним банком регулярних звітів про фінансову стабільність переслідує кілька цілей:

- покращувати розуміння тенденцій розвитку національної та регіональної (міжнародної) фінансових систем, а також факторів, які на них впливають;
- інформувати учасників фінансових відносин про прийняті ними ризики, які призводять до уразливості фінансової системи, а також інформувати ринок про заходи, які вживаються і плануються державними органами з метою підтримки фінансової стабільності;
- стимулювати суспільну дискусію по всіх аспектах розвитку фінансової системи;
- виносити на громадське обговорення результати аналітичної та методичної роботи персоналу центрального банку за специфічними проблемами забезпечення стабільності фінансової системи.

Посилення уваги учасників фінансової системи до проблем підтримки фінансової стабільності (особливо ризиків і потенційної уразливості) дозволяє виходити на новий рівень розуміння фінансових процесів і вдосконалювати методологію аналізу фінансової стабільності. Крім того, поглиблення суспільної дискусії з актуальних проблем фінансової стабільності є інструментом профілактики фінансової дестабілізації.

Список літератури

1. Central banks and financial stability / Second ECB Central Banking Conference “The transformation of the European financial system”. Frankfurt am Main. – 2002. –

- October. 24–25 [Electronic resource]. Mode of access : http://www.ecb.int/events/conferences/html/press_padoa-schioppa.en.html.
2. Foot M. What is financial stability and how do we get it? // ACI (UK) The Roy Bridge Memorial Lecture. 2003. – 3 April [Electronic resource] / M. Foot. – Mode of access : <http://www.fsa.gov.uk/Pages/Library/Communication/Speeches/2003/sp122.shtml>.
 3. Goodhart C. A. A Model to Analyse Financial Fragility // OFRC Working Papers Series, Oxford Financial Research Centre, 2003. – № 13 [Electronic resource] / C. A. E. Goodhart, P. Sunirand, D. P. Tsomocos. – Mode of access : http://www.finance.ox.ac.uk/file_links/finecon_papers/2003fe13.pdf.
 4. Mishkin F. S. [Global Financial Instability: Framework, Events, Issues](#) // Journal of Economic Perspectives. 1999. – Vol. 13. – № 4. [Electronic resource] / F. S. Mishkin. – Mode of access : <http://www0.gsb.columbia.edu/faculty/fmishkin/PDFpapers/jep99.pdf>.
 5. Report on Consolidation in the Financial Sector / Group of Ten. 2001. – January [Electronic resource]. Mode of access : <http://www.imf.org/external/np/g10/2001/01/Eng/pdf/file3.pdf>.
 6. Schinasi G. J. Safeguarding financial stability: theory and practice / G. J. Schinasi / Washington, D.C. : International Monetary Fund, 2005.

Отримано 25.04.2012

Summary

In the article is analysed connection of financial stability with other economic categories, that will help more widely to expose essence of this concept with a selection and ground of his specific differences.